

---

2. *Om å begynne med begynnelsen*

Australias historie er som en røverroman av beste merke. Den inneholder alt som skal til for å skape spenning og holde leseren fanget. Her kan vi lese om lange sjøreiser i ukjente farvann, om ekspedisjoner inn i det mørke fastland som var om mulig enda mer farlig og ukjent enn havet, om mennesker som ble tvunget sammen under nye forhold og som måtte bruke all sin fantasi og oppfinnsomhet for å klare å overleve. Vi hører om opprør som ble slått ned, fattigfolk som ble rike, solidaritet og vennskap for livet, maktmisbruk og politiske intriger, kamp mot tørke og oversvømmelser, og om gullfunn som bidro til at hele maktstrukturen i samfunnet ble endret. Det er ikke kongerekker og årstall for når kriger begynte og sluttet, som står sentralt i Australias historie. Det er derimot årene med langvarig tørke, de store immigrantbølger, svingningene på verdensmarkedet i ull- og hvetepriser, og de nye oppfinnelsene som kunne korte ned på de lange avstandene som står som landemerker i den historien.

Men det meste av den australske historie er enda ikke skrevet. Det er ikke som i Norge hvor hver grend og hvert stoppested etterhvert har fått sin lokalhistorie mellom to permer. Australia er bare to hundre år gammelt og det varte lenge før det ble overskudd nok til intellektuelle sysler. Det er først i de senere årene at kloke menn og kvinner har fått pusterom i utbyggingen til å skrive det store kontinentets historie.

De elendige

Australia kom inn i historien da britene i sin tid tok i bruk landet som dumpingplass for opprørske irer, uskikkelige sønner, besværlige fattigfolk og noen færre virkelig kriminelle. Det britiske flagget ble heist den 26. januar 1788 i Sydney Cove da den første fangetransporten ankom til den nye kolonien. Den australske tidsregning startet fra det øyeblikk fangene og deres voktere så flagget gå opp, og det er den dagen som nå regnes som nasjonaldag. Urbefolkningen som kom til det samme kontinentet kanskje så mye som seksti tusen år tidligere, talte ikke med i samme tidsregning (se kapittel 6).

I første omgang ble det satt i land noe over tusen nybyggere. Omtrent tre fjerdeparter var straffanger og langt de fleste var menn. Det var ingen barn. Det tok lang tid før dette unaturlige samfunnet kunnet fungere. Omgivelsene var uvante, og her eksisterte ikke noe av den infrastruktur disse menneskene hadde hatt i hjemlandet. Ikke var det veier eller hus, og kirker og domstoler fantes selvfølgelig heller ikke. Alt de trengte måtte seiles ut fra England. Om man var heldig kunne det ta under to år fra varene ble bestilt og til de kom nedover. Men de første årene tok det adskillig lengre tid. Uten spesielle kunnskaper måtte offiserer og straffanger i et slags fellesskap få til et samfunn som fungerte såpass at det kunne produsere livets nødvendigheter. Til å begynne med prøvde de nye innbyggerne å danne landet om til en vakker kopi av England. Men naturen ville det annerledes. Den er sterk og brutal på denne siden av kloden og ga ikke noe grunnlag for britiske planter og dyr som hadde vært med i lasten. Det ble et blodslit for såvel frie menn som straffanger før de lærte seg å overleve. De første årene var det mange som rett og slett sultet ihjel. Avlinger ble svidd av solen og de etterlengtede britiske forsyningskip uteble. Moderlandet var lite interessert i å bruke penger på det nye landet. Tvert om. Straffekolonien ble sett på som et middel til å skape velstand for moderlandet. Deportasjonene hadde ikke bare til

formål å tømme overfylte britiske fengsler og bli kvitt uroelementer. De skulle også bidra til å skaffe billig arbeidskraft til å drive landbruk og gruver lønnsomt slik at overskuddet kunne sendes tilbake til Storbritannia. Andre kolonier, enten de var britiske, portugisiske eller nederlandske, ble drevet på samme måte. Slik det gikk, kom moderlandet til å måtte vente ganske lenge før det fikk igjen utgiftene til transporten av alle australiafarerne. Men da pengene først begynte å strømme tilbake til gamle England, utgjorde de formidable summer.

I de følgende årene ble det seilt stadig nye menneskelaster nedover. Det var ingen naturlige bånd mellom de menneskene som ble tvunget til å leve sammen på det nye kontinentet, andre enn dem som var blitt formet på den lange og kummerlige sjøreisen, og så de som fantes innen de militære og deres hierarki av lydighet. Alle var usikre på hva framtiden ville bringe, og de var ikke kommet til dette ugjestfrie landet av egen fri vilje. Selv offiserene ville nok ha ønsket seg en annen post om de hadde hatt valget. Det var ikke ønsket om religionsfrihet eller håpet om et nytt og bedre samfunn som hadde sendt dem ut på reise, slik som tilfellet var for mange som utvandret til Amerika. De var motvillige deltakere i et spill som foregikk over hodene på dem. Rundt disse ulykkelige lå et mektig kontinent som enda ikke var utforsket. Nybyggerne visste ikke engang at de befant seg på et kontinent. De visste bare at de var fullstendig isolerte og overlatt til selv å finne fram til en samfunnsform som var brukbar.

Som en kunne vente ble det et samfunn basert på kontroll og rå makt. De privilegerte var fra hjemlandet blitt utstyrt med myndighet til å herske. Med den protestantiske bibel i den ene hånden makte de til orden, og med den nihaletе katt i den andre hånden sørget de for orden. Det var lov å gi opptil tusen piskeslag, men kjøttet var flerret av knoklene lenge før man var kommet halvveis. De som var heldige fikk dødsstraff. Faren for at fangene skulle gjøre opprør må ha ødelagt nattesøvnen for mang en offiser. Under streng bevoktning og ofte flere lenket

sammen i gjenger, ble straffangene satt til å dyrke jorden og til å bygge veier. Straffene sto ikke i forhold til de kriminelle handlinger fangene hadde begått, men det var ingen å appellere til og fangene var prisgitt vokterne. Fangene var dømt til å sone sine straffer ved hardt arbeid, og det ble tatt bokstavelig. Deres muligheter for å flykte var små. Bak fjellene lå det ukjente land med den skremmende bushen, uvennlige innfødte, giftige slanger og edderkopper – og framfor alt mangel på vann. De irske fangene var de mest rebelske. Også den gang var det dype konflikter mellom irske katolikker og engelske protestanter, og engelskmennene hadde vært forsiktige med å sende irske fanger nedover med de første transportene. Irene var sannsynligvis blant dem som fikk den hardeste behandling og det var også de som i høyere grad enn de andre stakk av ut i bushen.

I de følgende år fortsatte fangetransportene å strømme sør-
over. Forholdstallet mellom fanger og voktere ble stadig mer ugunstig for vokterne, samtidig som uroen og misnøyen blant fangene økte i styrke. For å opprettholde kontrollen ble det derfor nødvendig å legge om politikken. Myndighetene valgte en splitt-og-hersk linje. De mest driftige av fangene ble benådet før tiden og ble gitt tillatelse til å dyrke egen jord. Noen fikk faktisk tilskudd fra myndighetene til å komme i gang. En slik taktikk tjente flere formål. De tidligere straffangene ville i framtiden ha interesse av å være på myndighetenes side når det ble uro. De som fortsatt var straffanger fikk signaler om at hvis de bare oppførte seg pent, så kunne også de en gang ha håp om å få noe av den ettertraktete jorden og bli frie menn igjen. Og de nye bøndene ville bidra til å øke produksjonen slik at straffekolonien kunne begynne å tilfredsstille moderlandets umettelige krav om større lønnsomhet og billige varer.

Etter hvert som nybyggerne fikk taket på hvordan de skulle drive landbruk i det røde jordsmonnet, befestet offiserene sin posisjon som den nye overklassen. De sørget for å øremerke den beste jorden for seg og sine, tok sin rikelige andel av straffangene som kom nedover, og monopoliserte handelen

med skipene som kom inn til Sydney havn. De sørget for å få enerett til å kjøpe varene fra handelsskipene og solgte dem videre til koloniens innbyggere med flere hundre prosents fortjeneste. Deres grådighet bidro til de andres fattigdom. Nye guvernører, mer eller mindre hardhendte, kom ut fra England med stadig nye ideer om hvordan de skulle ordne opp i straffekoloniens mange problemer. Byplanen med de rette gater som vi i dag ser i Sydney, for eksempel, er ett av de tiltak som ble utpønsket for å «skape ro og orden i gatene». Den stammer fra begynnelsen av det 19. århundre. Andre guvernører styrket moralen og det religiøse innslaget ved å bygge kirker og skoler for de barna som etterhvert ble født. Men flasken var fortsatt fattigmanns trøst, og det ble brent mye rom i tillegg til den som ble sendt hjem til Storbritannia. Pubene ble påbudt å holde stengt i kirketiden, og privat romproduksjon ble forbudt for å få bukt med det verste gatebråket. Men det hjalp lite. For de som levde i støv og skitt – og det var flertallet – var det mer fellesskap å hente rundt flasken enn på kirkegulvet.

Fanger er fanger verst

I 1820 var tallet på nybyggere steget til trettifire tusen. Alle bodde i det sørøstlige hjørnet av kontinentet, enten i New South Wales eller på Van Diemens Land (Tasmania). Resten av landet var enda ikke utforsket. Tre fjerdeparter av den nye befolkning var enten straffanger, tidligere straffanger eller barn av straffanger. Antallet barn var stigende fordi den britiske regjering nå sendte stadig flere kvinner nedover i håp om at befolkningen skulle roe seg og befolkningsutviklingen bli mer normal.

Mange av de frigitte fangene begynte å bli velstående. De var blitt tildelt store landområder, for jord var det jo nok av, og nye sauetyper viste seg å stortrives slik at de ble (g)ullgruver for sine eiere. Den australske merinoullen var av mye høyere kvalitet

enn den som ble framstilt i Europa. Og så var den selvfølgelig så mye billigere, all den tid arbeidskraften bare skulle betales med kost og losji til straffangene. Den britiske handelsstand bidro til at skipene mellom moderlandet og koloniene nå gikk i pendelfart – med fangetransport nedover og ullballer oppover.

Hittil hadde de tidligere straffanger vært uten politiske rettigheter. Men nå satte de nyrike fram krav om at deres økonomiske velstand også måtte bli avspeilet i deres politiske virkelighet. De ønsket at det skulle markeres at de hadde lagt bak seg sin tidligere tilværelse som straffanger og ville ha en erklæring fra det britiske samfunn om at de for framtiden var å regne som moralsk likeverdige borgere. De protesterte mot den sterke kontrollen myndighetene utviste på alle områder. Framfor alt ville de ha større frihet for handelen slik at myndighetene ikke lenger skulle ha rett til å fastsette prisene eller la overklassen monopolisere handelen. De satte også fram krav om at det ikke lenger skulle være toll på ull og hvalolje. Viktig for dem var det likeså å få et mer rettferdig rettssystem med en jury som var uavhengig av myndighetene og de stadig skiftende embetsmenn. De hadde lidd lenge nok under tilfeldige domsavsigelser. I tillegg la de fram et ønske om at deres nye land skulle kalles Australia (Terre australe, det sørlige land). I 1803 hadde Matthew Flinders som den første seilt hele kysten rundt og kommet tilbake med nyheten om at de befant seg på et kontinent.

De nyrike satte også fram sterke krav om å få flere straffanger sendt nedover slik at de fortsatt var sikret billig arbeidskraft på sine blomstrende saue- og kvegfarmer. Den onde sirkel var sluttet. Den gamle generasjon av straffanger hadde ingen sympati med den nye.

I Storbritannia var man imponert over rapportene om den nye velstanden, men var meget bekymret over de uavhengighetstendenser og krav om likeverd som de tidligere straffete gjorde seg til talsmenn for. Det var liksom ingen tradisjon for den slags oppførsel. På beste britisk manér ble det inngått kompromisser. I 1823 fikk straffekolonien status som vanlig

britisk koloni og kunne innen visse snevre grenser selv utforme lover for det nye Australia. Kolonien jublet da nyhetene nådde fram. Man var nå blitt et fullverdig medlem av det britiske imperium.

Men innbakt i gavepakken fra parlamentet i London lå det også bestemmelser som utdypet skillet mellom tidligere straffete og «frie» menn, noe som skulle bli roten til konflikter i mange år framover. Tidligere straffete fikk ikke lov til å være medlemmer av den jury de så lenge hadde ønsket seg. Den tidligere praksis med at de mest respekterte blant de frigitte straffanger kunne bli valgt inn i offentlige verv og komiteer falt bort. Det ble også innført en lovgiving som sa at for framtiden skulle tidligere straffete ikke ha rett til å få tildelt jord. Dermed var det skapt enda et klasseskille i en koloni som hang dårlig sammen, og fangenes motivasjon til å arbeide og delta i samfunnet var blitt borte. Moderlandet var begynt å tvile på nytten av å sende straffanger ned til en koloni som etter noen år belønnet dem så rikt. Dette skjedde samtidig med at ustraffete briter i tusenvis var begynt å emigrere til det nye landet. Det var overskudd av arbeidskraft i Storbritannia, og ryktene om hurtig rikdom på den andre siden av kloden hadde bredt seg. Moderlandet ønsket å sikre rettigheter for de nye kolonister. Det ble gjort både ved å gi dem fortrinn i det politiske liv og til landeiendommer, og ved å sette tidligere straffete utenfor gjennom en restriktiv lovgivning.

Den australske overklassen brukte nå som før den britiske overklassen som modell, både i klesvei og i meninger. Den betraktet seg som det britiske imperiums forlengete arm og kontrollerte fortsatt både det politiske og det økonomiske liv. Den var umåtelig rik, eide store landeiendommer som ble drevet av forpaktere, og den brukte straffanger til den store staben av tjenestefolk. Overklassen var sosialt eksklusiv og medlemmene omgikk ikke dem som sto utenfor annet enn i embets medfør. Den tilpasset seg ikke de nye omgivelser og hadde heller ikke noen ønsker om å tilpasse seg. Kontrasten var

de eiendomsløse. De var like fattige som de ville ha vært i hjemlandet, og de hadde heller ikke noe håp om å nå lenger i dette liv. I årevis hadde de måttet avlevere sin arbeidskraft gratis til dem som nå satt på toppen av samfunnet, uten selv å få del i velstanden. De tilpasset seg ved å drikke tett og var en konstant kilde til uro. Det store kvinneunderskuddet hadde gjort det mulig for tidligere straffete kvinner å gifte seg til bedre kår slik at kasten av eiendomsløse i tillegg hadde vansker med å etablere et normalt familieliv.

En annen type australiere fantes blant dem som selv dyrket jorden og gjette kveg og sauer i bushen. De utviklet en egen livsstil som hjalp dem til å overleve, og som ble den outback-kulturen som australiere av i dag fortsatt setter i høysetet. De lærte seg å dyrke jorden, trass i langvarig tørke, plutselige oversvømmelser, støvstormer som la seg kvelende ned over alt, og branner som varte i ukevis. Deres klær og boliger ble funksjonelle og tilpasset det vanskelige klima. Den røffe mannsstilen ble en levemåte, og kvinner ble verdsatt mer for deres evne til å arbeide enn for deres kvinnelighet. Dette var ikke mennesker som hadde brakt med seg det britiske borgerskaps konvensjonelle oppfatninger av hvordan man burde gå kledd og hvordan man oppførte seg mest korrekt. De var uten de tradisjoner som i det gamle landet kunne være en ballast, men som i det nye landet ble en møllestein rundt halsen. Det fantes ingen konvensjonelle løsninger på deres problemer. Det vi andre lærte mange år senere i lek som speidere om stifinning, å gjøre opp bål med tre fyrstikker og ligge ute under åpen himmel om natten, var en del av hverdagen til de som levde i bushen. Avstandene til naboene var store og det kunne ta dagevis å komme fram til forsyninger. Naboer lærte å sette pris på hverandre og den hjelpen hver og en kunne trenge når sykdom, fødsler, matmangel, forgiftet vann eller rett og slett utmattelse gjorde seg gjeldende. Det ble utviklet normer om gjestfrihet og solidaritet som ble ryggraden i outback-samfunnet, selv om det var kjeltringer der som andre steder. Mennene i outback-kulturen kunne tilla-

te seg å vurdere hverandre etter praktiske ferdigheter som å kunne ri, skyte og mestre naturen. Evnen til å vise sjenerøsitet og hjelpsomhet veide tyngre enn omfanget av materielle goder, når en mann skulle bedømmes. For alle visste at naturen plutselig kunne kreve sin del av velstanden tilbake. Slik ble fundamentet for et mer likeverdig samfunn lagt, og opposisjonen til den forfinete britisk-orienterte overklassen og de store landeierne bare økte.

Inn i dette bildet av australiere under ulike levekår vevdes religiøse konflikter av mange slag. Det var mange sjeler som kunne frelses, og religiøse predikanter strømmet nedover for å tilby sin hjelp og skrive lange utredninger hjem til England om hva som burde gjøres for å redde kolonien. Besynderlige ideer så vel som kloke påfunn reiste den lange veien nordover og ble gjenstand for avisdebatter og lovforslag i parlamentet i London. Felles for dem alle var at de ble vurdert ut fra britisk tenkemåte og hva som var bra for England, mer enn hvordan den australske hverdag fortonet seg. Sentralt i diskusjonen sto fortsatt den sterke konflikten mellom irske katolikker og engelske protestanter.

I 1853 ankom omsider den siste fangetransporten til de østlige koloniene. Vanskene i forhold til straffangene var etterhvert blitt så store at alle trakk et lettelsens sukk. Western Australia fortsatte å ta imot enda ti tusen fanger før også det tok slutt i 1868. Men avstandene mellom øst og vest var ukers reise borte, og de som bodde i øst brydde seg lite om hva som skjedde på den andre siden av kontinentet.

Men fangene ble snart erstattet. Det kom skip etter skip med mennesker fra England som ikke kunne finne sitt levebrød hjemme. Situasjonen var mye den samme som for Norge noen år senere da emigrantstrømmen gikk mot Amerika. Det var nå den virkelige koloniseringen av Australia begynte. I 1850 var befolkningen kommet opp i fire hundre tusen innbyggere som på forskjellig vis skulle finne sin plass i dette rare og ufullstendige samfunnet. Det var arbeid nok til alle, og skrikende

behov for enda flere. Australia var ikke lenger bare eksportør av hvalolje, ull og kjøtt. Landet var nå også storeksportør av salt, kull, gummi og det ettertraktete harde tømmeret som fantes i huon-pine-skogene i Tasmania og karri-skogene i Western Australia. Skipene seilte nordover så fort de bare kunne for å avlevere sin kostbare last.

Gull og demokrati

Men ikke nok med all denne rikdommen. I 1851 ble det funnet gull i New South Wales og i Victoria. Folk vandret mann av huse for å få del i det gyldne metallet. Sauegjeterne lot sauene stå igjen i bushen, skriveren forlot pulten midt i en setning, tjenestepikene lot oppvasken stå. Kort tid etter kom tusenvis av europeere ned for å søke lykken. Samfunnsmaskineriet gikk nesten i stå, før det igjen begynte å snurre rundt i en vanvittig fart for å skaffe fram alle de varer som trengtes inne på gullfeltene. Men farten var dog ikke større enn at «the diggers», som gullgraverne ble kalt, fant at gullutvinningen måtte skje i regulerte former. Det var ikke slik som under de store gullrushene i Amerika hvor lovløsheten rådde og de sterkeste fikk retten. Australia hadde allerede bak seg en lang tradisjon for å kontrollere menneskenes atferd, og det fantes både en vel utbygd politistyrke og en administrasjon som var vant med å styre med tildeling av jord. Det ble etablert et eget regelverk for gullfeltene hvor alle som ville grave måtte registrere seg og søke om lisens, og hvor det var harde straffer for de som gravde utenfor egne grenser. Resultatet var at kriminaliteten i leirene ikke var så mye høyere enn i samfunnet ellers, og at diggerne holdt fri om søndagene, mange for å gå til gudstjeneste. Det ble betalt skatt av lisensene og myndighetene oppdaget snart at også her lå det en gullgruve. Skattene økte stadig og nidkjære betjenter gikk langt for å kreve dem inn. Myndighetene hadde behov for å fylle de mange jobbene som var blitt forlatt og brukte de høye

skattene som et middel til å tvinge folk tilbake. På et visst tidspunkt kokte det over for diggerne. Det gamle hat til myndigheter og politi lå ikke langt under overflaten, og nå sprang det ut i lys lue i det som ble kalt Eureka-opprøret. Selve opprøret var ikke særlig omfattende, men det fikk symbolsk betydning for den politiske bevisstgjøring av diggerne. De kalte sammen til masse møter og strakte kjølen til en fagforening.

Inn i malstrømmen av gullgravere kom det også tjuetusen kinesere fra Sør-Kina. De var ikke særlig velkomne. Myndighetene fant et påskudd til å la dem betale høyere skatt enn alle andre, men det tok ikke motet fra kineserne. De var et nøysomt folk og livet var ikke lettere der de kom fra. Da de ikke ville trekke seg tilbake, gjøv de hvite løs på dem og et regulært slagsmål av dimensjoner oppsto. De hvite hadde allerede definert Australia som et rent hvitt land og var redde for de millioner av gule mennesker som levde i kummerlige kår noe lenger nord. Kineserne trakk seg da ut til de gullfeltene som hadde vært gravd gjennom før og nøyde seg med restene etter de hvite.

I løpet av det første tiår etter at gullet var blitt oppdaget, ble Australias befolkning mer enn fordoblet. I 1861 hadde landet nesten 1.2 millioner innbyggere. Diggerne ble en viktig politisk makt. Ikke i kraft av det gull de hadde funnet, for de fleste fant ikke så mye, men i kraft av sitt store antall. De ville ikke stå utenfor samfunnet, men ville ha sine interesser representert direkte i de politiske organer. Det ble lagt fram krav om alminnelig stemmerett og om at landeierne måtte få mindre innflytelse. De som satt ved makten prøvde i det lengste å holde oppkomlingene borte, men måtte omsider motstrebende gi seg. Hittil hadde det vært jordeiendommenes størrelse som hadde bestemt den politiske innflytelse. Diggerne oppnådde at det ble innført alminnelig stemmerett for menn i de forskjellige koloniene fra 1856 og framover. Kvinnene måtte vente enda en generasjon før også de fikk stemmerett fra 1894 og framover. Valgene ble hemmelige slik diggerne ønsket. Således ble det

kortvarige gullrushet en medvirkende årsak til innføringen av demokratiet i Australia.

Da det tok slutt på gullet, måtte de mange diggerne og det byproletariatet som etterhvert hadde samlet seg i de større byene finne andre måter å livberge seg på. Presset for å få til jordreformer var stort. Etter mye om og men ble det omsider innført regler for deling av jorden som tillot alle, bortsett fra gifte kvinner og barn, å få en bit med jord. Når gifte kvinner ble utelukket fra tildeling, så var det ikke et uttrykk for kvinneskraminering – som det ellers var rikelig av – men en måte å sikre rettferdighet på, så ikke ektepar skulle få dobbel tildeling. Ugifte kvinner hadde samme rettigheter som menn til å sikre seg jord (og kunne så gifte seg dagen etter om de ønsket). I motsetning til de tidlige dager skulle nå jorden betales for, og skatteinngangen til koloniene var dermed sikret. For flertallet ble den nye jorden ikke den ventete lykke. Det ble en enorm fattigdom blant de mange squatters, som de små jordbesittere ble kalt. Jordstykkene var simpelthen for små til å gi nok avkastning. Byproletariatet fra Europa visste ingenting om jordbruk og hadde for liten kapital til å komme velberget gjennom de første vanskelige årene. Ågerkarene blomstret opp i all denne elendighet, og de provoserte fram konkurser og profitterte på å selge jorden tilbake til de som allerede hadde store jordeiendommer. Mønstret er kjent fra landreformer i nyere tid blant annet i de latin-amerikanske land.

Den nye valgordningen ble imidlertid ikke diggernes, men borgerskapets sjanse til å skaffe seg innflytelse i det politiske liv. Industrialiseringen var kommet til de australske byer, og flere var blitt meget store. Melbourne ruvet med sine 207.000 innbyggere i 1871, mens det bodde 138.000 mennesker i Sydney. Borgerskapet brukte sin innflytelse til å få bygd skoler, rådhus, banker, kirker og universiteter, og i tillegg bygget de store privathus. Det ble anlagt vakre parker med skyggefulle trær og eksotiske planter. Den arkitektur og de anlegg vi ser i dag er preget av denne perioden. Byggebransjen var en vekst-

industri, og husleiene var enda en kilde til inntekt for kapitalsterke borgere. Den voksende arbeiderklasse fikk i liten grad del i denne veksten. Deres lønninger sakk akterut i forhold til prisnivået i samfunnet ellers. Arbeiderne hadde lange dager i usunne omgivelser og levde i en fattigdom som sto i kontrast til rikdommen omkring. De hadde ingen rettigheter i forhold til arbeidsgiverne og ble gjerne rammet av periodevis arbeidsløshet når prisene på australske produkter falt på verdensmarkedet. Da den store depresjonen satte inn omkring 1890 var det arbeiderne som ble sterkest berørt. Deres utilfredshet lå som en konstant uro og gnaget. Fagforeningene makte til kamp og den ene streiken etter den andre så dagens lys. Til å begynne med ble politiet satt inn for å bekjempe de streikende, men det var en politikk som bare avlet mer opprør. Labor-partiet som i mellomtiden hadde vunnet flere plasser i de forskjellige koloniernes parlamenter, presset fram en lovgivning som regulerte arbeidsforholdene i verksteder og industrier, og plasserte ansvaret for arbeidsulykker på arbeidsgiverne. Fagforeningene vokste seg sterke disse siste årene før århundreskiftet, en posisjon de også har bevart i dagens politikk. Labor-partiet ble bygd på fagforeningene og deres opprinnelige krav om stabile lønninger og trygge forhold på arbeidsplassen. Siden prøvde partiet å løsrive seg fra den snevre fagforeningsbasis og å bygge en bredere basis for sin virksomhet.

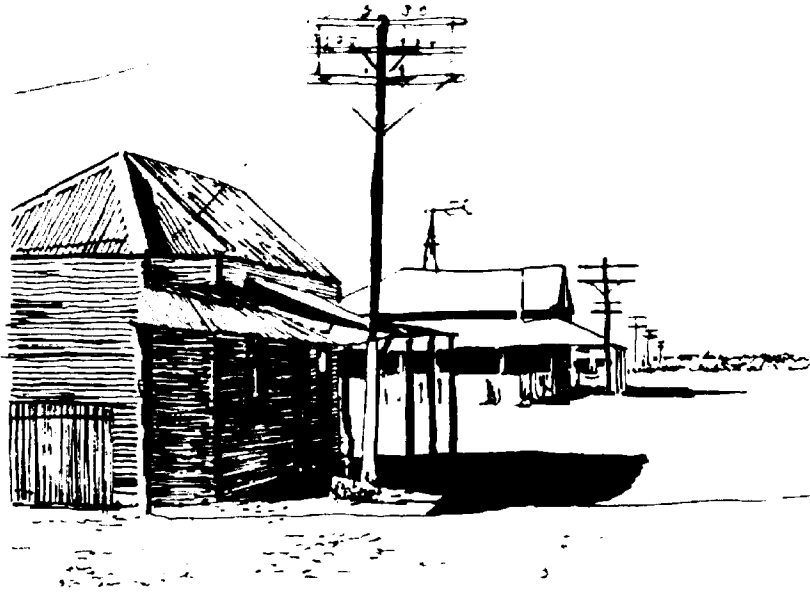
I 1870-årene ble det innført gratis og obligatorisk skolegang. Her slo kulturkonfliktene ut igjen. Det oppsto strid om hvor mye religionsundervisning elevene skulle ha i den nye skolen og hvilken tro som skulle formidles. Resultatet ble tre forskjellige typer skole som hver for seg bidro til å øke konfliktene i det australske samfunnet. De protestantiske skolene ble skolene for det velstående borgerskaps og de større landeieres barn. Her lærte de om moderlandet og den britiske nasjons rett til å herske, og dens evne og vilje til å skape rettferdighet. De katolske skolene fikk sine elever blant det mindre velstående borgerskap og arbeiderklassens barn. Mange av familiene hadde

irsk bakgrunn og barna lærte om protestantenes overgrep mot irene og om britisk grusomhet. I de statlige skolene gikk undervisningen utenom disse spørsmålene, og myndighetene til å bestemme skolebøkernes innhold ble lagt til et eget departement for å holde konfliktene så langt borte som mulig fra lokale stridigheter.

Det var imidlertid bred enighet om å holde Australia hvitt. Da Queensland importerte «kanakaer» fra Fiji, Java og Sør-Afrika til det harde arbeid på sukkerrørsmarkene, protesterte de andre koloniene mot denne politikken. Queensland måtte motstrebende kvitte seg med sin billige arbeidskraft. Det samme skjedde med redere som hyrte kinesere til sine skip. Også rederne måtte sende sine underbetalte mannskaper tilbake til Asia. Immigrasjonspolitikken fortsatte å være en varm potet inn i det 20. århundre. Slik den etter alle solemerker å dømme kommer til å bli også i det 21. århundre.

Mer enhetlige toner

De seks koloniene, New South Wales (1823), Tasmania (1825), Western Australia (1829), South Australia (1834), Victoria (1851) og Queensland (1859) (tallene i parentes angir det tidspunkt hver av dem fikk selvstendig kolonistatus), utviklet seg under forskjellige betingelser og fikk forskjellig lovgivning. De var så ulike at man nesten kunne tro det var seks forskjellige land som var havnet på det samme kontinent. Hver av dem hadde sine egne regler for hvordan valgene til eget parlament skulle foregå, hvilke tollsatser som skulle betales ved innførsel av varer fra de andre koloniene, hvor mye jord det var lov å kjøpe og hvilke lisenser som skulle til for å sette i gang med en forretning, for bare å nevne noen. De hadde også forskjellige regler for hvordan fotball skulle spilles! Men det var ikke bare når det gjaldt fotball at det var vanskelig å spille på lag tvers over koloniens grenser. Det var en kraftig rivalisering mellom

Hovedgaten i Tibooburra, New South Wales, er typisk for flertallet av de småbyene som bare har noen få hundre innbyggere.

koloniene og alle knep syntes å gjelde for å skaffe egne fordeler innen handel og økonomi. Australia hang ikke sammen. Avstandene var enorme og måtte måles i reisetid og ikke i kilometer fordi det var så vanskelig å ta seg fram. Det var liten opplevelse av felles identitet til tross for at tre fjerdeparten av de 2.3 millioner menneskene som befant seg i Australia i 1881 var født på kontinentet. Det var ikke et eget overordnet styringsorgan som koordinerte koloniens aktiviteter, og utad var det ikke mulig å opptre som en enhet for eksempel å skaffe seg handelsfordeler. Det britiske parlamentet som hadde ansvaret for fellesskapet, satt tusenvis av kilometer borte og hadde ikke den nødvendige bakgrunn til å hankses med de spesielle australske problemer.

Her kom teknologien til hjelp. Allerede i 1857 knyttet telegrafnettet Melbourne og Adelaide sammen. Den første telefon-sentral ble åpnet i Melbourne i 1878, og i 1887 ble den første jernbanelinjen bygd mellom to av koloniene slik at togtrafikken mellom Victoria og South Australia kunne begynne å rulle. Det ble satt svære ressurser inn på å få det store kontinentet knyttet sammen, og telefon- og jernbanelinjer strakte seg ut til de mest øde deler av landet. Det må likevel sies at det var behovet for transport av arbeidskraft og varer som fremmet utbyggingen mer enn ideologiske forestillinger om å lime sammen en ny nasjon.

Fra 1880-årene og utover var det stadig sterkere røster som hevdet at de seks koloniene måtte samles til ett rike og gå sammen i en føderal stat med et overordnet styringssystem. Presset kom først og fremst fra næringslivet som ønsket å etablere handel på tvers av koloniens grenser og bli kvitt de plagsomme tollgrenser. Bankene var også underlagt ulike regelverk i de forskjellige koloniene som gjorde det vanskelig å kjøpe og selge mellom koloniene. Flere banker var gått konkurs under internasjonale finanskriser fordi regelverkene hindret en samlet opptreden. Den nyetablerte arbeidsgiverforeningen presset på for at handelen skulle få frie hender og de koloniale myndigheters innflytelse skulle bli mindre. Fagbevegelsen så også på en oppmyking av de enkelte koloniens makt som en fordel for å kunne samle troppene over grensene. De som oppfattet det som nødvendig å holde Australia hvitt, ivret for en føderal regjering som kunne trekke opp en samlet immigrasjonspolitik for å begrense den fargete innvandring. Man visste at det satt millioner av gule mennesker på dørterskelen, som så med sultne øyne på det rike kontinentet. Av den grunn var det også mange som ønsket seg et sterkt nasjonalt forsvar, og det var det heller ikke mulig å få til uten en eller annen form for sentralt styringssystem. Slik ble det mange interesser som landet i samme kurv. Samtidig var det meget sterke holdninger mot å skape en ny over-stat blant dem som ikke hadde glemt den

tiden da staten var et brutalt instrument for å kontrollere og kue de som kom først til det nye landet.

Diskusjonen bølget fram og tilbake om Australia skulle bli et samlet rike eller seks selvstendige riker på det australske kontinent.

I 1897 falt omsider avgjørelsen og det ble satt ned en komité som skulle forberede overgangen fra britiske kolonier til en selvstendig nasjon med seks delstater. I 1901, på årets første dag, framsto Commonwealth of Australia, og en ny æra for de 3.7 millioner australiere begynte. Ny Zealand ble invitert til å bli en del av det nye Australia, men avslo høfligst.